

Amir Jaganjac,

Predsjednik Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

**6. KONFERENCIJE PREDSJEDNIKA SUDOVA U
BOSNI I HERCEGOVINI**

„Ujednačavanje sudske prakse“

Sarajevo, 12. i 13, maj, 2010.godine

Cilj ovog uvodnog izlaganja je da inicira raspravu na temu „Usaglašavanje sudske prakse u BiH“, dakle njegova svrha ima praktični karakter da motiviše učesnike Konferencije da se i sami uključe u raspravu o ovoj temi. U pripremi materijala za uvodno izlaganje, naišao sam na čitav niz razloga za ozbiljniji pa i složeniji pristup analizi problematike, zasnovanoj na teoretskim stavovima, ustavno-pravnim razlozima za usaglašavanje sudske prakse, odlukama domaćih i međunarodnih sudova, prvenstveno Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Evropskog suda za ljudska prava. Naprijed navedeni razlozi su me motivisali da izlaganje za koje se nadam da će ostati u planiranim vremenskim okvirima, pripremim na način koji mi se čini znatno interesantnijim, odgovornijim i zahtjevnijim od načina na koji sam o ovom izlaganju razmišljao u vrijeme kada sam od organizatora dobio zadatak da budem jedan od uvodničara konferencije.

Istovremeno smatram da navedena procjena ukazuje na pravovremen i ispravan izbor teme ove konferencije od strane organizatora, koji je očigledno prepoznao aktuelnost i značaj usaglašavanja sudske prakse u Bosni i Hercegovini, sa svim specifičnostima sudskog sistema u Bosni i Hercegovini i uvrštavanjem ove teme na dnevni red Konferencije dao joj odgovarajući značaj.

Koncepcijski, ovo izlaganje se može podijeliti na dva dijela, prvi predstavlja argumentaciju zasnovanu prvenstveno na odlukama Ustavnog suda BiH, bilo direktno, bilo primjenom analogije, o značaju i osjetljivosti pitanja usaglašenosti sudske prakse. Drugi dio se bavi pitanjem normativnog uređenja koji omogućuje usaglašavanje sudske prakse u okviru sudova, entiteta i između entiteta, pravne obaveznosti usaglašene sudske prakse, praktičnu primjenu takvih rješenja, te neke praktične primjere postupanja u okviru sudova i sudskih sistema u entitetima i između njih u cilju usaglašavanja sudske prakse.

Priprema uvodnog izlaganja je kao nužnost nametnula i otvaranje nekih drugih pitanja koja uz pitanje usaglašavanja sudske prakse, predstavljaju neophodne uslove za **vladavinu prava**, u skladu sa odredbom čl. II Ustava Bosne i Hercegovine. Čini se da je pitanje **harmonizacije propisa** u jednakoj mjeri od značaja za osvarivanje **pravne sigurnosti** građana i ostvarivanje **principa vladavine prava**, kao i pitanje usaglašavanja sudske prakse. Stoga neka mi bude dozvoljeno da u ovom uvodnom izlaganju u izvjesnoj mjeri odstupim od striktno definicije zadate teme i da, radi potpunijeg uvida u problematiku ukažem na korelaciju usaglašenosti sudske prakse i harmonizacije propisa.

Kako rasprava o temi usaglašavanja sudske u prakse u složenoj državi tipa Bosne i Hercegovine, ima potpuno drugačije premise nego takva rasprava u nekim drugim, u pogledu organizacije sudske vlasti jednostavnijim državama, u ovom izlaganju ću se zadržati u ustavno-pravnom okviru definisanim ustavima Bosne i Hercegovine, važećim zakonima, uz minimalno naznačavanje izmjena nekih zakona koje su već inicirane, a koje mogu doprinijeti efikasnijem usaglašavanju sudske prakse u Bosni i Hercegovini.

Moram reći da bi rasprava o pitanju usaglašavanja sudske prakse bila znatno jednostavnija i učinkovitija, a evidentna razlika u postupanju sudova izuzetak, da je ispunjen uslov na koji ukazuje i Ustavni sud BiH u svojoj presudi AP-1785/06 u predmetu Maktouf: “Ovakva praksa u postupanju sudova na različitim nivoima je, vjerovatno, posljedica nepostojanja suda na nivou BiH koji bi mogao vršiti usklađivanje sudske prakse svih sudova u Bosni i Hercegovini i time doprinijeti punoj vladavini prava u Bosni i Hercegovini”.

Nadalje, treba naglasiti činjenicu da naša zemlja pripada školi tzv. kontinentalnog prava i da u skladu sa ustavnim određenjem sudovi sude na osnovu zakona. Ovakav pristup zakonu kao izvoru prava, pravi jasnu distinkciju između zemalja tzv. precedentnog prava, u kojima sudska praksa predstavlja izvor prava i već u startu daje obavezu drugačijeg tretmana usaglašavanja sudske prakse, međutim ni na koji način ne devalvira obavezu i potrebu usaglašavanja sudske prakse u BiH, ne dovodeći time u pitanje ustavno određenje da je zakon izvor prava.

Radi naglašavanja značaja neophodnosti usaglašavanja sudske prakse navodimo primjer u kojem, upravo zbog različite prakse sudova prilikom primjene istog zakona Ustavni sud BH, radi izbjegavanja nastupanja štetnih posljedica koje se mogu prouzrokovati donošenjem određene privremene mjere, odbija donijeti privremenu mjeru. Tako u odlukama AP–2157//08 i AP–1274/08, Ustavni sud BiH navodi: “U datim okolnostima, prije detaljne analize različitih pravnih shvatanja redovnih sudova na tri instance i to primjenom istog materijalnog propisa, na koje ukazuje ova apelacija, Ustavni sud smatra da bi izvršenjem presude Vrhovnog suda, kojom se nalaže apelantima da predaju tužitelju u posjed poslovni prostor slobodan od lica i stvari, mogle nastati nesagledive štetne posljedice za apelante time što bi oni bili deposidirani iz poslovnog prostora i što bi četiri zaposlena lica ostala bez posla. Osim toga, Ustavni sud napominje da je ***u apelaciji ukazano na različito postupanje sudova u sličnim predmetima, čime je narušen princip zakonitosti i pravne sigurnosti građana.*** U vezi toga Ustavni sud smatra da je različita praksa sudova bitan razlog, o kojem Ustavni sud treba da vodi računa do donošenja konačne odluke po apelaciji “.

U uvodnom dijelu ovog izlaganja ukazali smo korelaciju neusaglašene sudske prakse i neusaglašenost i posebno-,, nepreciznost zakona, (što je) po ocjeni Ustavnog suda uzrok velikog prostora za ***proizvoljnost***, što očigledno potvrđuje različita praksa sudova u istim slučajevima. Naime, u prvom slučaju kada sudovi smatraju da nisu nadležni, a centri za socijalni rad nisu u mogućnosti primiti ova lica, niti imaju propisane procedure, otvoren je prostor da mentalno oboljelim licima koja su krivična djela učinila u stanju neuračuljivosti, mjera lišavanja slobode bude produžena bez ikakve odluke nadležnog organa, što je suprotno uvjetima koji su neophodni da bi lišavanje slobode u ovakvim slučajevima bilo zakonito u smislu člana 5. stav 1. e) Evropske konvencije. Ovo naročito zato što drugi relevantni propisi, tj. Zakon o zaštiti lica i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija nisu usklađeni sa novim krivičnopravnim zakonodavstvom, već samo upućuju na primjenu starog ZKP FBiH, koji nije više na snazi. Sa druge strane, Ustavni sud ukazuje i da je praksa sudova koji o produžetku pritvora odlučuju prema ZKP FBiH, koji je prestao da važi, takođe problematična, budući da se primjenjuje propis koji više nije na

snazi. Ovakva praksa, prema mišljenju Ustavnog suda, za razliku od predhodne, ipak je zasnovana na nekom pravnom propisu, uz vođenje odgovarajućeg postupka, što omogućava da mentalno oboljelim licima mjera sigurnosti bude produžena odlukom suda. Međutim ovakva praksa zasnovana na ZKP koji više nije na snazi, te na odredbama Zakona o zaštiti lica i Zakona o izvršenju koji nisu usklađeni sa novim KZ i ZKP FBiH, već upućuju na primjenu prijašnjih propisa, ukazuje na kršenje **principa vladavine prava** iz člana I/2. Ustava Bosne i Hercegovine i u njemu sadržanog **principa pravne sigurnosti**. Stoga, Ustavni sud smatra da takva praksa i odluke donesene u tim postupcima ne mogu ispuniti zahtjev „**zakonitosti**“ iz člana 5. stav 1. e) Evropske konvencije“.

Kada se govori o usaglašavanju sudske prakse, interesantno je da se u više odluka Ustavnog suda BiH, ukazuje na **proizvoljnost tumačenja primjene propisa i neargumentovanost odluka sudova**, kao posebno pitanje u ocjeni osnovanosti apelacija. Tako u odluci AP-1179/07 Ustavni sud ukazuje:“...da se apelantice u konkretnom slučaju žale na povredu prava na pravično suđenje, a ne na povredu prava na imovinu. Međutim Ustavni sud zapaža da se navodi iz apelacije odnose na **proizvoljnu primjenu materijalnog prava** u vezi sa potraživanjima iz radnog odnosa, budući da je Vrhovni sud na **proizvoljan** način revizionom presudom preinačio nižestepene presude u dijelu koji se odnosi na početak toka zateznih kamata. U vezi sa tim, Ustavni sud podsjeća na to da, prema ustaljenoj praksi Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda, član 6.stav 1. Evropske konvencije obavezuje sudove da, između ostalog, obrazlože svoje presude tako što će navesti jasne i razumljive razloge na kojima su tu odluku zasnovali (vidi Evropski sud za ljudska prava, Suominene protiv Finske, broj 37801/97, Ustavni sud BH Odluka AP 5/05 od 14.03.2006). S obzirom na navedeno, kao i na to da Vrhovni sud u konkretnoj osporenoj odluci nije dao zadovoljavajuće obrazloženje zašto smatra da se potraživanja iz radnog odnosa smatraju povremenim davanjima, već je na **proizvoljan način preinačio** nižestepene presude, Ustavni sud smatra da obrazloženje osporene presude Vrhovnog suda ne zadovoljava standarde iz člana 6. stav.1. Evropske konvencije.“

Kao primjer standarda neophodnih za obrazlaganje sudskih odluka, konzistentnost sudske prakse i neprihvatljivost arbitrarne primjene propise smatramo značajnim i sljedeće odluke Ustavnog suda BiH.

U Odluci AP-1472/07 Ustavni sud ističe: “Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud zaključuje da **je obrazloženje presude Vrhovnog suda** po kojem, u konkretnom slučaju, Zeničko – dobojski kanton u vođenim postupcima nije bio pasivno legitimisan, pa je shodno tome, izvršenje na računu Ministarstva finansija nezakonito, **arbitrarno** na način koji je doveo u pitanje **princip pravne sigurnosti i uživanje prava na pravično suđenje** apelanta. Ovakvim stajalištem Vrhovni sud je doveo u pitanje Ustavom BiH garantovano pravo da o građanskim pravima i obavezama bude raspravljano pred sudom, jer bi prema navedenom stajalištu, bilo učinjeno iluzornim izvršenje takve odluke koje predstavlja integralni dio suđenja u smislu člana 6. Evropske konvencije.“

Interesantno je i stanovište Ustavnog suda sadržano u odluci AP-658/07, na koje ćemo se pozvati i kada budemo govorili o upućujućem karakteru pravnih shvatanja. Prema navedenoj odluci:“ ..Ustavni sud zaključuje da se, u pogledu dosuđivanja kamata na utvrđene iznose plaća i drugih primanja iz radnog odnosa, Kantonalni sud pozvao na odredbe člana 279. stav 3, ZOO, bez posebno jasnog i preciznog obrazloženja, pravdajući to stavom da je plaća povremeno potraživanje i da se radi o **novom stavu** Vrhovnog suda FBiH, čime je došlo do nezakonitog miješanja u imovinu apelanta.“

Navedeni primjeri govore o značaju ujednačavanja sudske prakse, neophodnosti jasne i nedvosmislene argumentacije u utvrđivanju sudske prakse i ne prihvatljivosti arbitarnosti i neargumentovanosti kod zauzimanja pravnih stanovišta, a posebno kod njihove promjene. ***Kao kategorije koje se pri tome ugrožavaju sud navodi kršenje pravne sigurnosti građana, princip zakonitosti, načelo vladavine prava, a kao mehanizme kojima se krše navedeni principi arbitrarno i proizvoljno tumačenje prava.***

U nastavku ćemo predstaviti normativni okvir za usaglašavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini.

Prema Ustavu Bosne i Hercegovine i ustavima entiteta sudovi su nezavisni i samostalni, a prema zakonu o sudovima sude po ustavu i zakonima. Ovakva ustavna definicija sudova je usklađena sa odredbama Evropske konvencije o ljudskim pravima u pogledu činjenice samostalnosti i nezavisnosti sudova. Istovremeno se jasno definiše da je izvor prava zakon, sukladno drugim zemljama koje pripadaju evropskim kontinentalnim pravnim sistemima, za razliku od anglosaksonskog common law sistema u kojem su sudske odluke (precedenti) izvor prava. Ipak i u zemljama kontinentalnog pravnog sistema, pravna shvatanja zauzeta u odlukama viših sudova u velikoj mjeri *de iure* i *de facto* utiču na niže sudove, te se i u tim zemljama pridaje veliki značaj praćenju i usaglašavanju sudske prakse.

Na koji način normativno uređenje u Bosni i Hercegovini omogućuje usaglašavanje sudske prakse?

U odgovoru na ovo pitanje moramo poći od načela dvostepenosti svih sudskih postupaka, koje podrazumjeva da je kao opšte pravilo predviđeno da je protiv svih odluka sudova donijetih u prvom stepenu, dozvoljen pravni lijek. Apelacioni i kasacioni sudovi u postupku rješavanja po pravnim lijekovima, po različitim osnovima zavisno od vrste i faze postupka, preispituju odluke nižeg stepena i u toj proceduri donose odgovarajuće odluke. Zavisno od vrste postupka i vrste donijete odluke, odluka suda koji odlučuje po pravnom lijeku može utvrditi određene propuste suda koji je donio nižestepenu odluku u odnosu na primjenu materijalnog ili procesnog zakona. Posljedica utvrđenih povreda, odnosno nepravilnosti u primjeni zakona može biti preinačenje, ili ukidanje nižestepene odluke i vođenje novog postupka u kojem se utvrđene povrede zakona trebaju otkloniti. Pri tome viši sudovi, a posebno vrhovni sudovi entiteta, Apelaciono odjeljenje suda BiH i Apelacioni sud Brčko DC, u pravilu imaju ustanovljenu sudsku praksu, kojom se rukovode odlučujući u žalbenim/ kasacionim postupcima.

Pravilnik o unutrašnjem sudskom poslovanju, koji je Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine usvojilo u maju 2008. godine predstavlja proceduralni okvir za usaglašavanje sudske prakse u okviru pojedinih sudova, u okviru sistema sudova u

entitetima, a možda najvažniji normativni aspekt uređen ovim Pravilnikom predstavlja usaglašavanje sudske prakse između entitetskih sudova i Apelacionog suda Brčko DC, čime se na izvjestan način kompenzira nedostatak vrhovnog suda na nivou Bosne i Hercegovine.

Prije nego što se upustimo u elaboriranje pojedinih odredbi ovog Pravilnika vezano za usaglašavanja sudske prakse smatramo potrebnim ukazati na činjenicu da je primjena tih odredbi vrlo aktuelna u sudovima u entitetima i između entiteta, a posebnom kvalitetom smatramo činjenicu da je pokrenuta inicijativa da se usaglašavanje sudske prakse, u procesioniranju ratnih zločina, primjenjuje i na Sud BiH, u kojem pravcu su pokrenute određene aktivnosti o čemu će naknadno biti više govora.

Član 18. stav 2. navedenog Pravilnika određuje da će se sjednice sudskih odjeljenja obavezno sazivati kada se utvrdi da u pitanjima pravilne primjene zakona ne postoji saglasnost između pojedinih sudija i vijeća radi razmatranja ovih pitanja i pokušaja njihovih usaglašavanja.

Članom 19. je propisano da su pravna shvatanja zauzeta na sjednicama sudskih odjeljenja *upućujućeg* karaktera i da se navedena pravna shvatanja usvojena na sjednicama odjeljenja viših sudskih instanci dostavljaju sudovima nižih nivoa. Navedene odredbe Pravilnika o unutrašnjem sudskom poslovanju, u skladu sa principima nezavisnosti i samostalnosti sudova stvaraju obavezu sudijama pojedincima i vijećima da u okviru suda, u mjeri u kojoj je to moguće i ne narušava navedene principe nezavisnosti i samostalnosti, usaglašavaju sudsku praksu i predviđaju institucionalni formalni proceduralni put ka usaglašavanju sudske prakse. U tom smislu pojedini sudovi, kao npr. Kantonalni sud u Mostaru su donijeli Pravilnik o radu sudskih odjeljenja kojim je detaljno razrađena procedura raspravljanja spornih pravnih stavova u okviru suda i koja predstavlja obavezujuću proceduru za usaglašavanje spornih stavova. Na sastanku predsjednika Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i predsjednika kantonalnih sudova, navedeni Pravilnik Kantonalnog suda Mostar je prihvaćen kao model pravilnika

u pogledu uređenja rada odjeljenja suda i načina usaglašavanja sudske prakse u okviru suda.

Ono što je bitno ukazati u analizi člana 18. i 19. Pravilnika o unutrašnjem sudskom poslovanju jeste činjenica da odredbe navedenih članova nisu suprotne ustavnom određenju da sudovi sude na osnovu zakona, dakle, ne može se smatrati da se navedenim odredbama sudska praksa uvodi kao izvor prava „na mala vrata“, obzirom da je odredbom člana 19. stav 1. izričito određeno da su pravna shvatanja zauzeta na sjednici odjeljenja upućujućeg karatera. O upućujućem karakteru pravnih shvatanja i stavova ilustrativno govori i odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine AP–658/07, tačka 33, prema kojoj argument da je određeno pravno pitanje riješeno na način koji je drugačiji u odnosu na dotadašnju praksu, argumentacijom da se radi o „novom stavu Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine“ bez posebnog jasnog i preciznog obrazloženja, **arbitraran**. Očigledno je da ne postoji automatizam u tumačenju propisa, nego da je u svakoj pojedinoj odluci neophodno navesti razloge koji su rukovodili sud da pravnu normu primjeni na određeni način. Neka nam na ovom mjestu bude dozvoljeno da ukažemo na shodno rješenje i u Statutu Evropskog suda koji takođe navodi da odluke, odnosno pravna shvatanja žalbenog vijeća nisu obavezujućeg karaktera u odnosu na prvostepeni sud, ali da faktički ta pravna shvatanja žalbenog suda imaju znatan uticaj na pravnu praksu prvostepenog suda i da se u pravilu poštuju kao obvezujuća.

Članom 9. navedenog Pravilnika uređena je saradnja predsjednika sudova pa je tako stavom 1. propisano da predsjednik neposrednog višeg suda uspostavlja saradnju sa predsjednicima nižestepenih sudova sa ciljem razmjene iskustava i unapređenja efikasnosti obavljanja poslova sudske uprave, poštivanje zakonskih rokova, rada po starim predmetima, rada zemljišno-knjižnih ureda, izvršenja krivičnih sankcija, nadzora nad izvršenjem pritvora i o drugim pitanjima značajnim za zakonito i pravilno funkcioniranje sudova u okviru svoje nadležnosti. Stavom 2. istog člana je propisano da u ostvarivanju saradnje iz stava 1. ovog člana predsjednici viših sudova prema potrebi, a najmanje dva puta godišnje održavaju sastanke sa predsjednicima nižestepenih sudova u okviru svoje nadležnosti.

Navedena odredba na obavezujući način formalizuje i dosadašnju praksu konsultacija između predsjednika viših i nižih sudova i moramo ukazati na činjenicu da je primjena ovog člana u odnosu Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i kantonalnih sudova do sada ostvarila pozitivne efekte. Prilikom ovakvih sastanaka se pored rasprave o određenim organizacijskim pitanjima vezanim za unapređenje rada sudova, u dosadašnjoj primjeni Pravilnika vrlo korisnim pokazala analiza kaznene politike Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine kao žalbenog suda u odnosu na prvostepene krivične postupke koje se vode pred kantonalnim sudovima. Prilikom ovih sastanaka predsjednik Vrhovnog suda Federacije BiH predsjednicima kantonalnih sudova dostavlja analitički pregled svih drugostepenih odluka koje Vrhovni sud donio u odnosu na prvostepene presude povodom žalbi, uz oznaku krivičnog djela na koje se presude odnose, kazne izrečene prvo i drugostepenom odlukom, i ovakva analiza kaznene politike uz poštivanje neophodne individualizacije kazne u svakom pojedinom slučaju zavisno od okolnosti događaja i ličnosti izvršioca krivičnog djela, po opšte prihvaćenom mišljenju predstavljaju vrlo uspješnu metodu usaglašavanja kaznene politike u okviru najviših sudova u Federaciji.

Član 9. stav 3. Pravilnika određuje da predsjednici vrhovnih sudova entiteta i Apelacionog suda Brčko Distrikta BiH sa ciljem ujednačavanja sudske prakse organizuju sastanke najmanje dva puta godišnje. U dosadašnjoj primjeni ove odredbe Pravilnika održani su sastanci na kojima su se kao posebne teme ponovo izdvojila oblast usaglašavanja kaznene politike na nivou vrhovnih sudova i ova metoda je procijenjena vrlo korisnom u cilju ujednačene kaznene politike u odnosu na ista krivična djela. Posebno želimo da ukažemo na saradnju vrhovnih sudova entiteta u građansko-pravnoj oblasti vezano za analizu zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Cilj navedenih analiza je da se u što je moguće većoj mjeri utiče na efikasnost navedenih zakona, i za očekivati je da u narednim mjesecima, nakon održavanja još par zajedničkih sesija na ovu temu, sudije vrhovnih sudova entiteta zakonodavnim tijelima u entitetima upute međusobno usaglašene prijedloge za izmjene i dopune zakona o parničnom postupku u cilju unapređenja njihove efikasnosti.

Navedene forme usaglašavanja sudske prakse utemeljene na Pravilniku o unutrašnjem poslovanju sudova, u okviru sudova, u okviru entiteta, te između najviših sudova u entitetima i Distriktu Brčko, imaju svoje normativno uporište u odredbama Pravilnika i sigurno da će tokom vremena doći do njihove sve veće efikasnosti i konkretizacije u primjeni.

U toku rada na određenim projektima, a prvenstveno na primjeni Strategije rada na predmetima ratnih zločina predsjednici najviših sudova u entitetima i Brčko Distriktu su održavali, nakon utvrđene potrebe i sastanke sa predstavnicima Suda Bosne i Hercegovine, prvenstveno predsjednicom i sudijama apelacionog odjeljenja tog suda. U toku tih rasprava zaključeno je da, prvenstveno u oblasti procesuiranja predmeta ratnih zločina postoji neophodnost formalno uređene saradnje, koja bi davala veći pravni autoritet eventualno zauzetim stavovima i mogućnost legalnog i legitimnog obraćanja raznim državnim institucijama za koje se procijeni da mogu biti od značaja za rad sudova u procesuiranju predmeta ratnih zločina. Stoga je nakon jednog od ovih sastanaka održanog 26.10.2009. godine upućen dopis Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine sa zahtjevom da se izvrši dopuna člana 13. Zakona o sudu Bosne i Hercegovine u smislu normativnog uređenja kojim bi se propisala saradnja Suda BiH sa vrhovnim sudovima entiteta i Apelacionog suda Brčko Distrikta BiH radi održavanja redovnih zajedničkih sjednica navedenih sudova i Apelacionog odjeljenja Suda BiH u cilju zajedničkog usaglašavanja stavova odnosno sudske prakse navedenih sudova, a u okviru realizacije Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina. Smatramo da navedena inicijativa pokazuje u kojoj mjeri su predstavnici svih najviših sudova u entitetima, Brčkom DC i Suda BiH prepoznali neophodnost i formalizovane saradnje na usaglašavanju sudske prakse, obzirom da takva formalizovana saradnja daje legalitet i legitimitet i za pokretanje određenih inicijativa, npr. u pogledu promjene ili izmjena određenih zakona koje predstavnici navedenih sudova smatraju neophodnim u radu, u konkretnom slučaju na predmetima ratnih zločina.

Konačno, kao izuzetno značajnu formu rada na usaglašavanju sudske prakse, koja je do sada u praksi rijetko korištena ukazujemo na rad *proširenih opštih sjednica vrhovnim sudova entiteta*. Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine je do sada imao jednu proširenu opću sjednicu održanu 08.02.2007. godine na kojoj sjednici je usvojen Poslovnik o radu proširene opće sjednice, a zatim zauzet načelni stav o određenom pravnom pitanju. Smatramo da rad proširenih općih sjednica vrhovnih sudova može predstavljati izuzetno kvalitetan način rasprave o određenim pravnim pitanjima i zauzimanja načelnih stavova po ovim pitanjima, te istovremeno u mjeri u kojoj je to zakonskim rješenjima uslovljeno smatramo neophodnim distribuciju takvih načelnih stavova ne samo u okviru entiteta nego i između entiteta u Bosni i Hercegovini.

Govoreći o tematici usaglašavanja sudske prakse u okviru Bosne i Hercegovine ne možemo a da ne spomenemo i pitanje razmjene informacija o rješavanju pojedinih pravnih pitanja, ili npr. kaznenoj politici u okviru pojedinih segmenata sudskog sistema, i stoga smatramo da se upravo pitanje dostupnosti svih odluka, prvenstveno onih pravomoćnih svim zainteresovanim učesnicima u postupcima, sudovima i ostalim zainteresovanim, mora urediti na što efikasniji način. Pretpostavljam da je ovo pitanje nemoguće riješiti samo jednim metodom, nego da je neophodna kombinacija više postojećih metoda razmjene podataka o sudskoj praksi uz njihov dalji razvoj. Tako smatramo neophodnim da ubuduće, kada za to budu ispunjeni svi potrebni uslovi, vrhovni sudovi entiteta, Apelacioni sud Brčko Distrikta i Apelaciono odjeljenje Suda BiH putem web-site objavljuju svoje pravomoćne odluke, omogućujući pri tome i konekciju sa prvostepenim odlukama, nadalje, smatramo neophodnim nastavak izdavanja Biltena sudske prakse prije svega vrhovnih sudova, a posebno značajnim smatramo što dosljedniju implementaciju programa Centra za sudsku dokumentaciju pri Visokom sudskom i tužilačkom vijeću cijeneći da taj projekt može biti najvažnija baza sudske prakse u Bosni i Hercegovini.

Sarajevo, 04.05.2010. godine

Amir Jaganjac